

Svaz českých filmových pracovníků (1939) 1945–1946 (1951)

Zárodek Svazu českých filmových pracovníků — Národní výbor českých filmových pracovníků — vznikl ilegálně seskupením několika zástupců filmových pracovníků (mj. František Papoušek, Elmar Klos, František Pilát, Jindřich Elbl, Emil Sirotek, Karel Feix) již v období protektorátu s hlavním úkolem řešit otázku organizace filmového průmyslu v českých zemích po osvobození. V květnových revolučních dnech byl Národní výbor legalizován. Jeho čelní představitelé, předseda František Papoušek a tajemník Jindřich Elbl, byli 9. května roku 1945 Českou národní radou a Ústřední radou odborů (ÚRO) oficiálně pověřeni převzetím a správou všech, tedy nejen německých, filmových společností v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Při správě těchto podniků měl Svaz dbát pokynů České národní rady.¹⁾

Nedlouho poté, 17. května 1945, se v Praze konalo ustavující valné shromáždění Národního

výboru, na němž proběhla mimo jiné volba předsednictva, byla zřízena disciplinární rada a shrnuta dosavadní činnost výboru i plány do budoucna. Zároveň výbor přijal nové pojmenování Svaz českých filmových pracovníků, protože označení „národní výbor“ bylo vyhrazeno pro orgány územní samosprávy.²⁾ Prvním předsedou Svazu byl zvolen František Papoušek, náměstkem Emil Sirotek, místopředsedy Ivan Olbracht, Jaroslav Bouček, Otakar Vávra, Jaroslav Lubina a Lubomír Linhart. Tajemníkem se stal Elmar Klos. Kromě valné hromady, výkonného výboru, předsednictva a volební komise měly činnost vykonávat také pracovní odbory o pěti až patnácti členech (umělecký, technický, průmyslový, výrobní, distribuční, dovozní a vývozní, výzkumný a studijní, informační, tiskový, sociálně politický, správní, rozpočtový a kontrolní).³⁾

Ke vzniku odborů však nakonec nedošlo. Čle-

1) kb., Sněmování Svazu filmových pracovníků. Zpráva o ustavujícím valném shromáždění. *Filmová práce* 1, 1945, č. 1 (26. 5.), s. 2. r., Svaz filmových pracovníků nástupcem NVČFP. *Filmová práce* 1, 1945, č. 2 (4. 6.), s. 2. Národní filmový archiv (dále jen NFA), fond Svaz českých filmových pracovníků (dále jen f. SČFP), Pověření Františka Papouška a Jindřicha Elbla, členů Národního výboru českých filmových pracovníků, k převzetí německých filmových podniků, ref. ozn. 1/1. Jiří Pokorný, Odbory a znárodněný film. In: Ivan Klimeš (ed.), *Filmový sborník historický* 3. Praha: Český filmový ústav 1992, s. 177.

2) NFA, f. SČFP, Program ustavujícího valného shromáždění Národního výboru Českých filmových pracovníků, ref. ozn. 1/3. kb., Sněmování Svazu filmových pracovníků. Zpráva o ustavujícím valném shromáždění, s. 2. red., Před zahájením očištné akce ve filmu. *Filmová práce* 1, 1945, č. 1 (26. 5.), s. 2. J. Pokorný, c. d., s. 177. Jiří Havelka, Československé filmové hospodářství 1945–1950. Praha: Český filmový ústav 1970, s. 23–24.

3) J. Havelka, Československé filmové hospodářství 1945–1950, s. 24.

nové Svazu se v červnu roku 1945 rozdělili do dvou skupin dle zaměstnání — první: Filmových tvůrčích pracovníků a zaměstnanců ateliérů a laboratoří, a druhou: Zaměstnanců půjčoven a kin.⁴⁾ Výbory ze všech čtyř sektorů (filmoví a tvůrčí pracovníci, zaměstnanci ateliérů a laboratoří, zaměstnanci půjčovny a zaměstnanci kin) těchto dvou skupin se dne 21. června 1945 sešly, aby oficiálně založily Svaz českých filmových pracovníků a schválily stanovy. Proběhly nové volby, v nichž funkci předsedy obhájil František Papoušek. Generálním tajemníkem se stal Jindřich Elbl, místopředsedy Julius Kalaš a Jaroslav Lubina, členy výboru Václav Dražil, Otto Fiala, Jiří Hofman, Bohumil Hynek, Miroslav Karnet, Jan Kavan, Antonín Kepka, Jan Knap, Josef Kořínek, Josef Kostrakiewicz, František Rubáš, Jiří Slaviček, Karel Steklý, Anna Svobodová, Josef Šlais a Josef Štěpánek. Členové Svazu se nadále organizovali ve dvou výše jmenovaných skupinách, přičemž bylo zdůrazněno, že Svaz byl vybudován na základě odborového hnutí bez ohledu na profesní zařazení jednotlivých členů.⁵⁾

Na Moravě byla posléze dne 16. října 1945 zřízena pobočka Svazu, jejímž předsedou se stal Emil Čejka a místopředsedou Stanislav Vašíček.⁶⁾ Založen byl též Svaz slovenských filmových pracovníků.

Jednou ze svých hlavních činností navázal Svaz na zastřešující německou protektorátní společ-

nost Českomoravské filmové ústředí, toho času již v likvidaci, tj. ve sdružování všech pracovníků českého filmového průmyslu. Členství bylo v obou případech povinné, pokud pracovník hodlal nadále vykovávat svou činnost ve filmovém oboru.⁷⁾ Kromě této odborové funkce se Svaz, stejně jako tomu bylo u Českomoravského filmového ústředí, snažil získat rozhodující hlas v oblasti řízení československého filmového průmyslu, který mezitím vstoupil do procesu zestátnění a centralizace. Ovšem v tomto případě neúspěšně, neboť tuto roli převzala záhy po zestátnění nově založená Československá filmová společnost (Čefis).⁸⁾ Svazu tedy zůstala především funkce odborová a odborná, zaměřená na zastupování členů v jednání o pracovních a sociálních podmínkách, disciplinární dohled, výzkum a školení filmových pracovníků.⁹⁾ Svaz také jakožto likvidátor Českomoravského filmového ústředí disponoval jeho majetkem a sídlil v totéž domě na adrese Klimentská čp. 4, Praha II. Budova byla na počest známého spisovatele a odbojáře, popraveného za heydrichiády, nazvána v květnu roku 1945 Domem Vladislava Vančury.¹⁰⁾ Pro komunikaci s veřejností Svaz využíval svých dvou periodik — *Filmové práce* a *Filmového zpravodajství*.

Nejvýraznější náplní činnosti Svazu bylo však zřízení a provozování disciplinární rady, která za celé poměrně krátké období své existence (26. května – 31. prosince 1945) projednala cel-

4) J. Havelka, *Československé filmové hospodářství 1945 a 1946*. Praha: Čs. filmové nakladatelství 1947, s. 29. J. Pokorný, c. d., s. 178. Slp., Budování Svazu filmových pracovníků. *Filmová práce* 1, 1945, č. 4 (16. 6.), s. 2.

5) Anon., Ustavení Svazu českých filmových pracovníků. *Filmová práce* 1, 1945, č. 5 (23. 6.), s. 1–2. J. Havelka, *Československé filmové hospodářství 1945–1950*, s. 50.

6) fz., Moravskoslezští filmoví pracovníci se organizují. *Filmová práce* 1, 1945, č. 14 (25. 8.), s. 2. J. Havelka, *Československé filmové hospodářství 1945 a 1946*, s. 29. J. Havelka, *Československé filmové hospodářství 1945–1950*, s. 50.

7) Tereza Česáňová a kol., Českomoravské filmové ústředí ([1920]) 1940–1945 (1955). [inventář fondu Národního filmového archivu]. Hradištko pod Medníkem 2016, s. VII–VIII. J. Pokorný, c. d., s. 178–179, 182.

8) Více o plánech Svazu podílet se na organizaci filmového průmyslu v Československu viz J. Pokorný, c. d., s. 179–180.

9) NFA, f. SČFP, Stanovy, ref. ozn. 1/4. J. Pokorný, c. d., s. 177–178.

10) T. Česáňová a kol., c. d., s. IX. Z peněz ČMFÚ byli placeni např. všichni zaměstnanci Svazu. Viz NFA, f. SČFP, Vyrovnání pohledávek mezi Československou filmovou společností, Svazem čs. filmových pracovníků, Syndikátem čs. filmových umělců a techniků a Českomoravským filmovým ústředím v likvidaci, ref. ozn. 2/2. Pojmenování sídla Domem Vančurovým viz kb., Snémování Svazu filmových pracovníků, s. 2.

kem 269 případů. Předsedou rady byl František Papoušek a členy František Klíma, Rudolf Bláha, Jaroslav Menčík a Karel Slaba. Sedmičlenný či tříčlenný senát (dle závažnosti provinění) různého složení měl dle druhé verze stanov řešit přestupky proti národní cti členů Svazu, nesociální jednání členů či porušení členské kázně. Výsledkem jednání rady mohl být filmový pracovník zproštěn obvinění, počastován písemnou důtkou, potrestán pokutou do výše 20 000 Kčs či na omezenou dobu nebo navždy vyloučen ze Svazu. V tom případě by tedy nemohl nadále vykonávat svou profesi. Proti nálezu senátu bylo samozřejmě možné se odvolat.¹¹⁾ Dle prohlášení ve *Filmové práci* měla rada prošetřovat především jednání aktivních kolaborantů, nositelů státní ceny za spolupráci s říší, osob pozvaných samotným Goebbelsem do Německa a spolupracovníků zpravodajského týdeníku Aktualita.¹²⁾

Disciplinární rada se zabývala především projednáváním případů kolaborace filmových pracovníků v období protektorátu. Až do vzniku revizní komise (19. října 1945) nebylo možno se odvolat, nýbrž výsledkem jednání mohlo být buď pozastavení vyšetřování (v případě neprokázaní viny), či vyloučení obviněného z jakékoliv činnosti ve filmovém oboru.¹³⁾ *Filmová práce* záhy po vzniku rady zveřejnila výzvu k udávání kolaborantů (anonymní udání nebyla projednávána, podmínkou zahájení řízení byly písemné důkazy či důvěryhodní svědci) a také směrnici pro řízení jednání. Následně v pravidelných intervalech zveřejňovala nálezy senátů a seznamy osob vyloučených z jakékoliv činnosti ve filmovém oboru. Ta-

kový osud postihl například Čeňka Šlégla, Lídu Baarovou, Vlastu Buriana či Adinu Mandlovou.¹⁴⁾

V říjnu 1945 se sešel ústřední výbor Svazu, který stále fungoval bez jakéhokoliv právního podkladu pod dohledem ministerstva informací a v kooperaci s ÚRO, aby schválil nové stanovy. Podle nich se Svaz dělil na čtyři odborné skupiny (výrobní pracovníci, zaměstnanci ateliérů a laboratoří, zaměstnanci půjčovny a zaměstnanci kin), které svým vymezením odpovídaly již dříve vzniknuvším sektorům dvou skupin členů. Také složení ústředního výboru se pozměnilo. Předsedou se stal Julius Kalaš, místopředsedy Jaroslav Lubina a Jaroslav Niklas, členy předsednictva Josef Kořínek a Antonín Pyšvejc, generálním tajemníkem Theodor Pištěk. Nové stanovy zároveň vyloučily z předmětu činnosti Svazu odborovou činnost ve prospěch ROH, neboť v případě filmových pracovníků by zde docházelo k duplicitnímu vedení členství v odborech.¹⁵⁾ ÚRO navíc 2. listopadu 1945 vydala rozhodnutí, že s výjimkou Svazu české mládeže nedovolí nepřímé členství dalším organizacím.¹⁶⁾

Svaz za těchto podmínek a po delším sporu ve věci kompetencí v odborové oblasti uzavřel s ÚRO dne 13. prosince roku 1945 dohodu o zařazení svých členů do organizační struktury ROH, konkrétně do sekce Svazu pracovníků školské a kulturní služby. Když pak stanovy Svazu v lednu 1946 nebyly ministerstvem vnitra schváleny, stal se celý Svaz součástí 22. ústředního svazu ROH pod názvem Ústřední výbor zaměstnanců umělecké a kulturní služby ROH — odbor filmových pracovníků. V čele výboru stanul Juli-

11) NFA, f. SČFP, Stanovy, ref. ozn. 1/4. J. Havelka, *Československé filmové hospodářství 1945 a 1946*, s. 30.

12) Anon., Ustavení Svazu českých filmových pracovníků, s. 2.

13) J. Havelka, *Československé filmové hospodářství 1945 a 1946*, s. 30. Podrobněji se činností disciplinární rady zabývala ve své bakalářské práci Zuzana Černá. Zuzana Černá, *Poválečná „očista“ v české kinematografii 1945–1946*. [bakalářská práce FF UK]. Praha 2015.

14) red., Před zahájením očistné akce ve filmu, s. 2. Anon., Směrnice pro řízení před disciplinární radou. *Filmová práce* 1, 1945, č. 2 (4. 6.), s. 2. dr., Čistka ve filmovém oboru. *Filmová práce* 1, 1945, č. 3 (9. 6.), s. 2. Anon., Z disciplinární rady SČFP. *Filmová práce* 1, 1945, č. 4 (16. 6.), s. 2. Zápisy z vyšetřování těchto i jiných osob viz NFA, f. SČFP, Osobní spisy vyšetřovaných, ref. ozn. 4/3.

15) J. Havelka, *Československé filmové hospodářství 1945 a 1946*, s. 29. Z. Černá, c. d., s. 25.

16) J. Pokorný, c. d., s. 181.

us Kalaš, v čele odboru filmového Josef Škacha, Josef Vančura a Josef Kořínek. Svaz tímto krokem pozbyl své samostatnosti a v podstatě zanikl.¹⁷⁾ Likvidace Svazu, která začala oficiálně až v říjnu 1946, se ujali Lubomír Kraft, p. Tůma a Karel Degl. Majetek a závazky Svazu, vzniklé do 31. prosince 1945, převzala ÚRO.¹⁸⁾

Vůdčí představitelé Svazu ještě několik měsíců vystupovali jako zástupci již neexistující organizace. V dubnu roku 1946 vystoupil Lubomír Linhart na 1. schůzi Prozatímního výboru Čefisu s prosbou o zachování názvu Svazu. Julius Kalaš se z titulu předsedy Svazu účastnil v dubnu 1946 valné hromady Association of Cine Technicians v Londýně a v říjnu 1946 schůze zplnomocněnců. V říjnu 1946 Svaz při příležitosti festivalu anglického filmu pořádal večeri v pražském kině Atlas. Zástupci Svazu se také účastnili prvního ročníku Mezinárodního filmového festivalu v Mariánských Lázních v srpnu roku 1946. Zároveň se filmoví pracovníci často na Čefis obraceli s dotazy ohledně voleb do obou organizací zároveň (Svazu i ÚRO). To vše svědčí o zmatené a ne zcela vyjasněné situaci okolo zániku Svazu.¹⁹⁾

Čas navíc ukázal, že odbory nedostatečně pokrývají poptávku po odborném vedení filmových pracovníků. V tomto ohledu tedy na jednu z činností Svazu navázala nová organizace, založená v průběhu roku 1946, která byla pojmenována Syndikát československých filmových pracovníků (Syndikát československých filmových umělců a techniků). Stanovy Syndikátu byly ministerstvem vnitra schváleny 23. listopadu 1946 a na

ustavující schůzi dne 8. prosince bylo zvoleno první předsednictvo v čele s předsedou Juliem Kalašem, posledním zvoleným předsedou Svazu, čímž byla zachována kontinuita odborného vedení filmových pracovníků.²⁰⁾

Z oblasti organizační agendy fond obsahuje jen několik jednotlivin, z nichž nejdůležitější je druhá verze neschválených stanov Svazu. Obdobně je tomu u hospodářské agendy, kde si pozornost badatelů zaslouží především dokumenty k projednávání majetkového vyrovnání mezi Československou filmovou společností, Svazem čs. filmových pracovníků, Syndikátem čs. filmových umělců a techniků a Českomoravským filmovým ústředím v likvidaci. Co se týče personálních záležitostí, na své si přijdou především genealogové, kteří by ve fondu mohli nalézt osobní složku příbuzného, který byl u Svazu zaměstnán. Hlavním důvodem k bádání v tomto fondu však pravděpodobně budou písemnosti vzešlé z činnosti disciplinární rady. Fond obsahuje celkem 161 osobních spisů obviněných více či méně známých filmových pracovníků. Namátkou jmenujme Vlastu Buriana, Čenka Šléglu, Adinu Mandlovou, Hanu Vítovou, Václava Binovce, Františka Čápa, Miloše Havla, Natašu Gollovou, Viktora Martina, Oldřicha Papeže, Karla Pečeného, Vladimíra Slavínského či Jana Svitáka. Složky zde samozřejmě mají i zaměstnanci a majitelé kin, členové štábů apod.

Marcela Týřová

17) Celý proces vyjednávání Svazu s ÚRO viz J. Pokorný, c. d., s. 181–186. Viz též Julius Kalaš, Dohoda mezi Svazem českých filmových pracovníků a Ústřední radou odborů. *Filmová práce* 1, 1945, č. 26 (15. 12.), s. 1. J. Havelka, *Československé filmové hospodářství 1945 a 1946*, s. 29. J. Havelka, *Československé filmové hospodářství 1945–1950*, s. 51.

18) Z. Černá, c. d., s. 25. NFA, f. SČFP, Vyrovnání pohledávek mezi Československou filmovou společností, Svazem čs. filmových pracovníků, Syndikátem čs. filmových umělců a techniků a Českomoravským filmovým ústředím v likvidaci, ref. ozn. 2//2. J. Pokorný, c. d., s. 187.

19) J. Pokorný, c. d., s. 187. NFA, f. SČFP, Vyrovnání pohledávek mezi Československou filmovou společností, Svazem čs. filmových pracovníků, Syndikátem čs. filmových umělců a techniků a Českomoravským filmovým ústředím v likvidaci, ref. ozn. 2//2.

20) dr. U., Organizace filmových odborníků. Pokračuje se v odborném organisování filmových pracovníků mimo rámec ÚRO. *Filmová práce* 2, 1946, č. 21 (25. 5.), s. 1. J. Pokorný, c. d., s. 205–207. J. Havelka, *Československé filmové hospodářství 1945 a 1946*, s. 30.